

ЕДУКАТИВНИ ПАКЕТ

за јачање капацитета
организација цивилног друштва
младих и за младе и канцеларија
за младе за социјално
укључивање младих из
осетљивих група

Едукативни пакет
за јачање капацитета организација
цивилног друштва младих и за младе
и канцеларија за младе за социјално
укључивање младих из осетљивих група

Едукативни пакет

за јачање капацитета организација
цивилног друштва младих и за
младе и канцеларија за младе за
социјално укључивање младих
из осетљивих група

Београд,
2020. године

Издаје:

Мисија ОЕБС-а у Србији

Консултанткиње у изради публикације:

Ивана Антонијевић

Данијела Јовић

Биљана Малетин

Уредила:

Милена Стошић

У припреми едукативног пакета учествовале/и су:

Јелена Стојановић, Национална асоцијација омладинских радника/ца (НАПОР)

Татјана Николић, Кровна организација младих Србије (КОМС)

Војислав Пркосовачки, Национална асоцијација канцеларија за младе (Национална КЗМ)

Невена Николић, Београдски центар за људска права

Бојана Перовић, Министарство омладине и спорта (МОС)

Марија Рудић, Мисија ОЕБС-а у Србији

Дизајн:

Underdog

Штампа:**Тираж:**

500 примерака

Национална асоцијација
Канцеларија за младе

Београдски центар
за људска права

Објављивање ове публикације подржала је Мисија ОЕБС-а у Србији. Ставови изражени у овој публикацији припадају искључиво ауторкама и не представљају нужно став Мисије ОЕБС-а у Србији.

ПОЈМОВНИК	7
УВОД	9
1. АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИ ПРАВНИ ОКВИР	11
Дискриминација – разумевање, препознавање, реаговање и превенција	11
Међународне норме и стандарди у области дискриминације	14
Уставни оквир Републике Србије	15
Законодавни оквир Републике Србије	15
2. ЈЕДНАКЕ МОГУЋНОСТИ И ОМЛАДИНСКА ПОЛИТИКА У СРБИЈИ	19
Национална стратегија за младе	19
Стандарди рада канцеларија за младе и компетенције координатора/ки	21
Платформа вредности КОМС	22
Етички кодекс НАПОР	23
ЗАЈЕДНИЧКЕ ВРЕДНОСТИ- ПРИХВАТАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ	24
<i>Програмаски иницијативе</i>	24
<i>Активно учешће представника/ца маргинализованих група</i>	25
<i>Од компетенције до иницијативе</i>	25
3. КАКО УКЉУЧИТИ МЛАДЕ ИЗ ОСЕТЉИВИХ ГРУПА?	31
Интерне процедуре и правила у организацијама	32
Истражи пре него што планираш	36
Сервиси подршке	37
Афирмативне мере	38
Досезање до младих из осетљивих група	39
Међусекторска сарадња	42
ЗАКЉУЧАК	45

ПОЈМОВНИК

Асоцијација КЗМ	Национална асоцијација Канцеларија за младе
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе
КЗМ	Канцеларија за младе
КОМС	Кровна организација младих Србије
ЛАП	Локални акциони план за младе
LGBT	Лезбејке, гејеви, бисексуалне и трансродне особе
МОС	Министарство омладине и спорта
НАПОР	Национална асоцијација практичара/ки омладинског рада
НСМ	Национална стратегија за младе
ОЕБС	Организација за европску безбедност и сарадњу
ОК	Омладински клуб
ОР	Омладински рад
ОЦД	Организација цивилног друштва
УН	Уједињене нације
ХИВ	Вирус хумане имунодефицијенције

Асоцијација КЗМ, НАПОР и КОМС неформално се у пракси означавају стубовима омладинске политике, а према Речнику омладинске политике (2015) дефинишу на следећи начин:

НАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА КАНЦЕЛАРИЈА ЗА МЛАДЕ (Асоцијација КЗМ)

Национална асоцијација локалних канцеларија за младе је самостално, нестраначко, невладино и непрофитно удружење градова и општина из читаве земље које имају локалну Канцеларију за младе и која има за циљ подршку и оснаживање у раду свих Канцеларија. Основана је ради умрежавања, размене искустава и добрих пракси локалних Канцеларија за младе, пружања континуиране подршке развоју капацитета локалних координатора, подршке у обезбеђивању додатних ресурса за рад КЗМ-ова и обезбеђивања квалитета омладинске политике на локалном нивоу, а у сарадњи са локалним и националним партнерским институцијама и организацијама, надлежним министарствима и другим телима која се баве омладинском политиком. Више информација на: www.asocijacijakzm.org

НАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА ПРАКТИЧАРА/КИ ОМЛАДИНСКОГ РАДА (НАПОР)

Национална асоцијација практичара/ки омладинског рада је струковни и репрезентативни савез удружења која спроводе омладински рад, као и омладинских радника/ца на националном нивоу. Мисија НАПОР-а је стварање и развијање услова за осигурање квалитета и препознавање омладинског рада у циљу развоја потенцијала младих и омладинских радника/ца, који доприносе добробити локалне заједнице и друштва. НАПОР је непрофитни, нестраначки савез удружења грађана који се залаже за систематску бригу о младима, промовише сигурно окружење и могућности за лични и социјални развој младих како би постали активни чланови/це друштва. Више информација на www.napor.net

КРОВНА ОРГАНИЗАЦИЈА МЛАДИХ СРБИЈЕ (КОМС)

Кровна организација младих Србије је највише независно представничко тело младих у Србији препозната као кровни савез по Закону о младима, чија је мисија да заступа интересе младих развијајући партнерски однос са државом, међусекторску и међународну сарадњу, подстичући активно учешће младих и организациони развој својих организација чланица. КОМС је савез удружења младих и за младе и њихових савеза са читаве територије Републике Србије, а у својим саветима окупља и представнике подмладака парламентарних политичких странака и представнике младих чланова синдиката. Више информација на: www.koms.rs

МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА (МОС)

Министарство омладине и спорта је орган државне управе који спроводи мере и активности које су усмерене на побољшање и унапређивање положаја младих. МОС обавља послове државне управе који се односе на: систем, развој и унапређење омладинске политике и спровођење националне политике и Националне стратегије за младе и на акционе планове и програме; подстицање младих да се организују и удружују и да учествују у друштвеним токовима; заштиту интереса младих и помоћ младима да остваре те интересе; давање савета младима и подучавање младих у вези са запошљавањем и волонтерским радом; подстицање неформалног образовања младих; сарадњу са омладинским организацијама и удружењима при организовању међународних омладинских манифестација и скупова у Републици Србији; помоћ и сарадњу са омладинским организацијама и удружењима у њиховом раду и промовисање омладинске политике и омладинских организација и удружења; омогућавање омладинским организацијама и удружењима из Републике Србије да учествују на скуповима и манифестацијама за младе у иностранству; праћење и процену места и улоге младих у Републици Србији, стварање услова за оснивање и рад националне и регионалних канцеларија за младе; подстицање развоја омладинске политике и рада канцеларија за младе на локалном нивоу, као и друге послове одређене законом. Више информација на: www.mos.gov.rs

Едукацијски пакет за јачање капацитета организација цивилног друштва младих и за младе и канцеларија за младе за социјално укључивање младих из осетљивих група настао је као резултат сарадње Мисије ОЕБС-а у Србији и Министарства омладине и спорта са Београдским центром за људска права, Кровном организацијом младих Србије, Националном асоцијацијом практичара и практичарки омладинског рада и Националном асоцијацијом канцеларија за младе, на тему социјалне инклузије младих из осетљивих група, кроз низ пројеката и вишегодишњи консултативни процес.

Мисија ОЕБС-а је, у складу са својим мандатом, од самог оснивања подржавала кључне националне актере омладинске политике, у интегрисању принципа недискриминације и једнаких могућности у све процесе и документе који уређују омладинску политику у Србији, како би допринели креирању инклузивног окружења за младе из друштвено осетљивих група.

Од 2012. године, у сарадњи са Министарством омладине и спорта и уз стручну подршку Београдског центра за људска права, организован је сертификовани образовни курс који је похађало више од 240 полазника/ца - представника/ца канцеларија за младе, омладинских организација и оних који спроводе омладински рад у заједници. Током 2016. године, КОМС, НАПОР и Асоцијација КЗМ дали су низ препорука о томе како постојећи програм надоградити, повезати са стратегијама и стандардима сва три савеза, учинити га практично примењивијим, те учинити заједнички програм одрживим. С тога је током 2017. године пилотиран пројекат „УКЉУЧИВАЊЕ УЖИВО” - интегративни програм подршке укључивању младих из друштвено осетљивих група, који су подржали Министарство омладине и спорта и Мисија ОЕБС-а у Србији.

Едукативни пакет је настао из потребе да се обједине знања и допринесе подизању капацитета организација младих и за младе и канцеларија за младе, за укључивање младих из осетљивих група а на шта су недвосмислено указивали и резултати истраживања спроведеног у омладинском сектору на ову тему 2016. године. Настајао је неколико година кроз консултативни процес укључених актера, тежећи да на непретенциозан и сажет начин обједини главне вредносне и програмске одреднице у приступу. Едукативни пакет пред вама надовезује се на научене лекције и увиде стечене кроз шири консултативни процес и спроведене иницијативе, са циљем да понуди могуће практичне кораке ка инклузивнијој омладинској политици и промовише заједничке вредности главних актера омладинске политике у Србији.

У едукативном пакету се користи дефиниција младих из осетљивих група из Речника омладинске политике¹:

Осетљиве групе младих (синоним: млади са смањеним друштвеним могућностима) називају се још и маргинализованим, вулнерабилним или младима у ризику од социјалне искљученост. Осетљиве друштвене групе младих сусрећу се са друштвеним баријерама, што доводи до тога да (резултира тиме да) немају једнаке шансе као млади из опште популације. Ове групе младих (енгл. *vulnerable youth*) се сусрећу са бројним друштвеним баријерама у свакодневном животу: приликом остваривања људских права, могућностима за приступ друштвеним садржајима, могућностима за развој личних капацитета и развојних потенцијала. Често наилазе на

¹ <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Korekcije-5.2.2018.-recnik-KOMS.pdf>

изазове приликом остваривања права пред институцијама и органима. Усред баријера на које наилазе потребна им је подршка да би остварили своја права, активно учествовали у активно-стима заједнице и били равноправни учесници и учеснице друштва.

Едукативни пакет пред вама састоји се из три целине: прво поглавље бави се општим правно-регулативним постојећим оквиром Републике Србије у доносу на антидискриминацију; друго поглавље даје ближи поглед на стандарде у овом контексту који постоје у делокругу омладинске политике, фокусирајући се на праксе три стуба омладинске политике; треће поглавље нуди практичне при-ступе и примере добре праксе за укључивање младих из осетљивих група.

Консултанткиње у изради публикације допринеле су холистички целокупном процесу својом експертизом, фацилитацијом састанака актера, ауторским садржајем и адаптацијом претходно развијаних ресурса у процесу.

Ова публикација намењена је свима који желе да боље разумеју принципе инклузије и њихову операционализацију у пракси, а пре свега организацијама цивилног друштва и канцеларијама за младе.

Социјално укључивање није компликован процес.

Коришћењем сервиса подршке, стварамо шансе за све младе.

Стварањем једнаких шанси и удружањем моћности да свака млада жена и мушкарац испуне своје њене њеницијале, стварамо праведније, инклузивно демократско друштво које њишује различитости.

1. АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИ ПРАВНИ ОКВИР

Дискриминација – разумевање, препознавање, реаговање и превенција

Једно од основних начела људских права јесте начело једнакости и забране дискриминације, које подразумева поступање према свим особама, са једнаким поштовањем и бригом. Сви су у обавези да поштују начело једнакости, а обавеза уздржавања од вршења дискриминације, односи се и на физичка и на правна лица. У Републици Србији постоји велики број органа јавне власти, од највиших републичких, преко свих министарстава, јавних предузећа, установа (факултети, школе, музеји, позоришта, домови здравља), до општинских институција и јавних предузећа на локалу. Сви помениuti органи имају јавна овлашћења која су важна за остварење општег интереса и доносе одлуке којима се утиче на нечије право или обавезу. Зато, иако је важно да забрана дискриминације постоји и за физичка и правна лица, органи јавне власти имају посебну обавезу да свима омогуће уживање права, под једнаким условима.

Дискриминација се може испољити на много различитих начина и тешко је све обухватити описима и дефиницијама. Кључни елемент дискриминације јесте неједнако поступање, различито третирање особа које се налазе у истој или сличној ситуацији. До дискриминације, такође, долази и када се према особи или групи особа, поступа онако како се поступа и према другима, иако се они, због неког свог личног својства, налазе у различитој позицији у односу на друге. Међутим, то није једини елемент који мора постојати да би се говорило о дискриминацији, те је неопходно дати једну свеобухватну дефиницију дискриминације.

Дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање, које се огледа у искључивању, ограничавању или давању првенства, у односу на лица или групе и на чланове њихових породица или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, који се заснива на стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Једнако поступање према појединцима у неједнаком положају је такође дискриминација.

О дискриминацији говоримо ако постоји:

- *Неоиправдано ирављење разлике, до којеј долази иосиууиањем или иројуишиањем да се реајује.*

Дискриминација представља прављење разлике, до које може доћи активном делатношћу, забраном или недозвољавањем. С друге стране, до дискриминације може доћи и нечињењем, тј. неизједначавањем услова, односно пропуштањем да се нешто учини.

- *Искључивање, оираничавање или давању ирвенсйва, на оиворен или иприкривен начин.*

Дискриминацијом се нека особа може искључити из уживања основних права, попут онемогућавања детету, које је ХИВ позитивно, да се упише у школу, или да похађа наставу. Такође, дискриминацијом се некој особи може ограничити само обим уживања права, попут распоређивања на ниже

радно место, након повратка са породичног одсуства, које је самим тим и слабије плаћено. Међутим, често се заборавља да и привилеговање једне групе представља дискриминацију других, као што је случај уколико се организују часови веронауке у државним школама, само за припаднике појединих, а не свих верских заједница.

- *Усмерена је према појединцима/кама, породицама, члановима/цама породице, или другим блиским лицима.*

Неједнак третман може бити предузет против појединца/ки или групе појединаца, због неког њиховог личног својства, али субјекти дискриминације могу бити и чланови породице и друга блиска лица. На пример, радница може бити различито третирана од других радница које имају децу, зато што је њено дете са инвалидитетом, када долази до дискриминације по основу инвалидитета блиског члана породице.

- *Заснована је на стварним или претпостављеним личним својствима.*

Да би постојала дискриминација, различит третман мора бити заснован на неком личном својству појединца/ке. Особе се штите од дискриминације по било ком личном својству, а то су оне карактеристике са којима се рађају (пол, боја коже, етничка припадност), или које се током живота тешко мењају (имовно стање, религијска уверења). Тако, на пример, постоји дискриминација ако послодавац објави оглас за место пословног секретара – администратора, у којем поред стручних квалификација, тражи да је особа женског пола, од 25 до 35 година старости и пријатног изгледа. Наведени услови не представљају стварне и одлучујуће услове за обављање посла и представљају дискриминацију по основу пола и година старости. Такође, субјекти дискриминације могу бити и особе које не поседују неко лично својство, када дискриминатор мисли да оне то својство поседују (тзв. дискриминација по основу претпостављеног личног својства).

На пример, дискриминација ће постојати уколико комшије отворено вређају и исписују дискриминаторне поруке на фасади куће активисткиње ОЦД, која је припадница хетеросексуалне већине и која се залаже за одржавање „Параде поноса”, јер мисле да је и она припадница ЛГБТ популације. Међутим, неће постојати дискриминација уколико директор фирме од петоро запослених, који касне са подношењем извештаја, казни само запосленог који му није симпатичан, јер много прича, пошто у овом случају неједнак третман није заснован на неком личном својству. Уколико је овакво понашање учестало, може бити речи о злостављању на раду, али не и о дискриминацији.

- *Неојављено неједнако постојање.*

Код одређивања појма дискриминације је речено да она представља неједнако поступање које је неоправдано. То другим речима значи да је неко прављење разлике оправдано. Да би се оправдало различито поступање, мора се показати да до њега долази ради остварења легитимног циља, као и да су средства за постизање тог циља, сразмерна и нужна. Најчешће ће неједнако поступање бити оправдано када говоримо о позитивним мерама (мерама афирмативне акције).

Афирмативне мере

Афирмативне мере представљају мере које се могу увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима/грађанкама. Као синоними се користе и изрази: позитивне мере, позитивна дискриминација, позитивна акција, афирмација или систем квота. Позитивне мере фактички значе одступање од основног начела формалне једнакости, али се не сматрају дискриминацијом и имају посебно законско утемељење (Устав Републике Србије, члан 21.). У Директивама Европске уније о једнаком поступању, члан 2, став 4 експлицитно је установљено право на увођење афирмативних мера. Европски суд правде је позитивне мере образложио као мере које доприносе смањењу дискриминације у друштву. У Европској унији ове мере се уводе чланом 141(4) Уговора о оснивању ЕУ, а препуштене су законској регулативи држава чланица.

Прве мере позитивне акције су примењиване за разрешавање расне дискриминације у САД шездесетих и седамдесетих година XX века. Данас се ове мере користе не само за реализацију родне равноправности него и за елиминисање дискриминације рањивих и социјално непривилегованих група грађанки/грађана (Роми, грађанке и грађани са одређеним специфичним начинима задовољења потреба, мањинске групе).

Како изгледа примена афирмативних мера у контексту младих са хендикейом или Рома у високом образовању?

Афирмативне мере у високом образовању омогућавају младима из осетљивих група да добију прилику за равноправно образовање и директно доприношење друштву као и ојачавање сопствених капацитета и афинитета према одређеним гранама интересовања, подстицање младих из осетљивих група на бављење научним радом и целоживотно формално и неформално учење.

На пример, “упис који се врши применом афирмативних мера за лица са инвалидитетом и за лица који су припадници ромске националне мањине, спроводи се у складу са Програмом уписа студената са инвалидитетом, Смерницама за полагање пријемног испита особа са инвалидитетом које желе да се упишу на студије применом афирмативне мере за лица са инвалидитетом, односно у складу са Програмом уписа студената припадника ромске националне мањине, који чине саставни део овог упутства. Студенти уписани применом афирмативне мере остварују право на исхрану и смештај према условима Конкурса за пријем студената високошколских установа у Републици Србији у установе за смештај и исхрану студената (...)”

О томе колико се афирмативне мере и (не) користе сведочи податак да је у академској 2017/18. години кроз Програм афирмативне мере уписано тек 154 студента/киња ромске националности (71 мушкарац, 83 жене)².

Афирмативне мере у контексту родне равноправности се доносе да би допринеле изједначавању положаја мање заступљеног пола. Реч је о читавом низу мера које се могу примењивати у различитим областима од уписивања у школе, на факултете, приликом додела стипендија, места у ученичким и студентским домовима, преко запошљавања до обезбеђивања броја места, односно минималног процента мање заступљеног пола у представничким телима законодавне власти, у извршним органима власти, судству и на другим местима од утицаја за равномерну и равноправну поделу

² Акциони план за 2019. и 2020. годину за примену стратегије за социјално укључивање рома и ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године, према <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2019-08/%D0%90%D0%9F%20%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B8%20-%20%D0%A0%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0.pdf>

друштвене моћи и утицаја. Позитивне мере се уводе свуда где је из статистичких података или родно освешћених анализа јасно да право као неутрално средство има ограничен домет у решавању неправедне расподеле моћи и позиција.

У Србији се почело са увођењем афирмативних мера, и тај процес се развија споро и уз велике отпоре. У Закону о избору народних посланика, као и у Закону о изборима локалне самоуправе квоте од 30% за мање заступљен пол се примењују само до нивоа изборних листи. Дакле, тек на кандидатским листама мора бити 30% припадника/припадница мање заступљеног пола. Након избора странке немају обавезе да се држе процента који би мање заступљеном полу обезбедио 30% учешћа у власти.

Правни оквир заштите од дискриминације чине: 1) међународне норме и стандарди у области дискриминације, 2) Устав и 3) сет антидискриминационих закона.

Међународне норме и стандарди у области дискриминације

Република Србија је ратификовала све значајније међународне конвенције о људским правима, донете под окриљем УН, којима се забрањује дискриминација у одређеној области, или према одређеним категоријама лица.

На европском нивоу, Србија је ратификовала велики број регионалних међународних уговора, усвојених у Савету Европе. Од посебног значаја, за заштиту људских права и основних слобода, је Европска конвенција о људским правима (члан 14 конвенције и члан 1 Дванаестог протокола, уз ову конвенцију)³ којом се забрањује дискриминација.

Ратификоване међународне конвенције:

- ✓ Међународни пакт о грађанским и политичким правима (66)
- ✓ Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966)
- ✓ Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих поступака или казни (1984)
- ✓ Конвенција о правима детета (1989)
- ✓ Међународна конвенција о правима особа са инвалидитетом (2006)
- ✓ Међународна конвенција о заштити свих лица од присилног нестанка (2006)

Посебно значајне конвенције у области дискриминације:

- ✓ Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације (1965)
- ✓ Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (1979).

3 Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр.

Уставни оквир Републике Србије

Устав Републике Србије⁴, који представља највиши правни акт државе, садржи широк каталог људских права и проглашава, недвосмислено и јасно, једнакост свих грађана и грађанки и забрану дискриминације.

Устав (2006), Члан 21

„Пред Уставом и законом“ су сви једнаки (став 1).

„Свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације“ (став 2).

Забрањена је „свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета“ (став 3).

Устав Србије изричито признаје „посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица, која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима“ и тиме даје примат суштинској, у односу на формалну једнакост (став 4).

Законодавни оквир Републике Србије

Поред Устава и поменутих међународних конвенција, Република Србија је посебну пажњу посветила развоју законодавног оквира у области дискриминације, који је садржан у неколико закона. У питању су следећи закони:

- Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006)⁵ – представља први антидискриминациони закон у Србији. Закон ближе дефинише особе са инвалидитетом и забрањује дискриминацију по основу инвалидитета, у разним областима живота. Закон је заснован на принципима поштовања људских права и достојанства особа са инвалидитетом и њиховог укључивања у све сфере друштвеног живота, на равноправним основама са другима.
- Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом (2009)⁶ – представља допуну претходног закона, у вези са запошљавањем особа са инвалидитетом и то подстицајем запошљавања, а у циљу стварања услова за равноправно учешће ових особа на тржишту рада. Законом је предвиђена обавеза запошљавања особе са инвалидитетом, када послодавац има од 20 до 49 запослених. У случају када је тај број већи од 50, у обавези је, да запосли најмање две особе са инвалидитетом и на сваких 50 запослених, по једну особу са инвалидитетом (члан 24). Послодавац се може ослободити ове обавезе, ако уплати износ од 50% просечне зараде по запосленом, у Републици Србији, за сваку особу са инвалидитетом, коју је био дужан да запосли, а то није учинио.

---

4 Службени гласник РС, бр. 98/2006.

5 Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006), Службени гласник РС, бр. 33/2006.

6 Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом (2009), Службени гласник РС, бр. 36/2009.

- Закон о забрани дискриминације (2009)⁷ – представља кључни свеобухватни антидискриминациони закон. Овим законом се забрањује свако неоправдано прављење разлике, засновано на личним, или претпостављеним личним својствима. Овај закон забрањује седам облика дискриминације, о којима је већ било речи, а препознаје и посебне мере, које су „уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица, која се налазе у неравноправном положају” (члан 14). Закон регулише и посебне случајеве дискриминације, попут дискриминације у току поступка, који се води пред органима јавне управе, дискриминације у области рада, или пружања јавних услуга и коришћења објеката и површина. Значајно је што закон предвиђа успостављање институције Повереника за заштиту равноправности, као независног, самосталног и специјализованог државног органа, који има широк мандат у области унапређења једнакости и забране дискриминације, у свим областима друштвеног живота.

Закон о забрани дискриминације

Члан 2, став , тачка 1 – Забрањује се неоправдано прављење разлике које се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

- Закон о родној равноправности (2009)⁸ – забрањује родну дискриминацију, тако што предвиђа успостављање једнаких могућности у области запошљавања, социјалне и здравствене заштите, породичних односа, образовања, културе и спорта, као и у политичком и јавном животу. Ипак, главна област регулисања овог Закона јесу радни односи, где се предвиђа, да послодавци морају водити евиденцију о полној структури и спречавати неравномерну заступљеност полова међу запосленима. Поменути закон, такође, предвиђа да трудноћа не може да буде разлог за отпуштање са посла, или препрека за стручно усавршавање и напредовање на послу. Признају се и посебне мере за спречавање и отклањање дискриминације по основу пола, као и правна заштита оних који су изложени дискриминацији.
- Закон о заштити слобода и права националних мањина (2002)⁹ – регулише начин остваривања права припадника националних мањина. Он им омогућава, да остваре своја, Уставом гарантована права, у демократском политичком миљеу, индивидуално или у заједници са другим члановима своје етничке групе. Овај закон предвиђа и усвајање посебних мера, којима се постиже једнакост, нарочито у односу на ромску заједницу.

Не треба изгубити из вида, да и многи други закони садрже антидискриминационе одредбе. Посебно је важан Закон о младима (2011)¹⁰, који има за циљ, да створи услове за подршку младима у организовању, друштвеном деловању, развоју и остваривању потенцијала, на личну и друштвену добит, а о којем се више говорило у уводним текстовима овог водича.

7 Закон о забрани дискриминације (2009), Службени гласник РС, бр.22/2009.

8 Закон о родној равноправности (2009), Службени гласник РС, бр. 104/2009.

9 Закон о заштити слобода и права националних мањина (2002), Службени лист СРЈ, бр. 11/2002, Службени лист СЦГ, бр. 1/2003. – Уставна повеља и Службени гласник РС, бр. 72/2009. – др. закон.

10 Закона о младима (2011), Службени гласник РС, бр. 50/2011.

Закон о младима

Члан 5. Сви млади су једнаки. Забрањено је свако прављење разлике или неједнако поступање према младима, посредно или непосредно, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, верског убеђења, језика, друштвеног порекла, имовног стања, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, психичког или физичког инвалидитета, здравственог стања, физичког изгледа, сексуалне оријентације, родног идентитета и другог стварног, односно претпостављеног личног својства.

Такође, Закон о основама система образовања и васпитања (2009)¹¹, садржи низ нових законских решења, која обезбеђују остваривање права детета на образовање, у складу са Конвенцијом о правима детета. Законом се прописује, да свако има право на образовање и васпитање, без дискриминације. Посебно се даје подршка лицима са сметњама у развоју и са инвалидитетом, која право на образовање остварују у редовном систему, уз појединачну, односно групну додатну подршку, као и лицима са изузетним способностима, у редовном систему, у посебним одељењима, или посебној школи.

---

11 Закон о основама система образовања и васпитања (2009), Службени гласник РС, бр. 72/2009 и 52/2011.

2. ЈЕДНАКЕ МОГУЋНОСТИ И ОМЛАДИНСКА ПОЛИТИКА У СРБИЈИ

Национална стратегија за младе

Као једна од *фолазних основа* Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године (НСМ)¹² наводи се да: „НСМ посебно препознаје осетљиве групе младих, маргинализоване, у ризику од социјалне искључености и сиромаштва као вишеструко дискриминисане и искључене групе младих. Сви развијени циљеви и активности треба да обезбеде подршку овим групама младих, боље препознавање младих из осетљивих група, док индикатори акционог плана посебно сегментирају и прате све категорије младих у ризику од социјалне искључености.“

У уводном делу НСМ дефинишу се *принципи* на којима би, сви субјекти омладинске политике који учествују у спровођењу мера за достизање циљева Националне стратегије за младе, требало да базирају своје деловање, а који су предвиђени и Законом о младима:

Поштовање људских и мањинских права, равноправност и забрана дискриминације

Сви млади су једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту без обзира на лична својства. Не сме се правити разлика или неједнако поступање према младима, посредно или непосредно, по било ком основу, а нарочито по основу: година, расе, пола, националне припадности, верског убеђења, језика, друштвеног порекла, имовинског стања, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, психичког или физичког инвалидитета, здравственог стања, физичког изгледа, сексуалне оријентације, родног идентитета и другог стварног, односно претпостављеног личног својства.

Једнаке шансе за све

Млади имају право на једнаке шансе и учешће у свим областима друштвеног живота у складу са сопственим избором и способностима. Охрабрује се лични и друштвени развој младих обезбеђивањем поштовања различитости, родне равноправности, права, слободе и достојанства. Млади имају право на објективно, прилагођено и лако доступно информисање, како би се развијали и доносили одлуке на основу пуне обавештености.

12 http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/389/nacionalna_strategija_zm_mlade0101_cyr.pdf

Осим полазних основа и општих принципа, тема недискриминације и социјалне укључености младих из маргинализованих група нашла је своје место и међу стратешким циљевима НСМ. Један од девет стратешких циљева за период 2015-2025. гласи “**унапређена подршка друштвеном укључивању младих из категорија у ризику од социјалне искључености**“. Надаље, овај стратешки циљ се операционализује кроз три специфична циља која се односе на:

- укључивање у економске, друштвене и културне токове
- повећање доступности и обима активности превенције социјалне искључености младих у ризику
- повећање обухвата младих у ризику од социјалне искључености који су корисници локалних сервиса и програма подршке

Ка инклузивности примерима добре праксе

С циљем подстицања програма и пројеката у омладинском сектору у складу са циљевима Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године и активностима из Акционог плана за њено спровођење, Министарство омладине и спорта сваке године путем јавних конкурса финансијски подржава развој и спровођење омладинске политике.

Између осталог, вредновање пројеката укључује и заступљеност принципа родне равноправности, као и планирање укључивања младих из различитих категорија (структура младих) друштва. На овај начин, препознаје се хетерогеност популације младих и подстиче инклузивност, као део стандардног пројектног планирања.

Ка инклузивности примерима добре праксе

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да ирају спровођење закона који се тичу забране дискриминације и ирејоручује оранима јавне власности и дружим лицима мере за остваривање равнојравности, Повереница за заштитиу равнојравности уиушила је 2019. године ирејоруку оиштинама у Србији да иредузму све мере и активности из своје надлежности како би се обезбедила већа иартиципација младих (из различитих средина – урбаних и руралних) у креирању јавних политика и раду јединице локалне самоуправе. У образложењу ирејоруке, Национална стратегија за младе заузима важно место.

Више информација: <http://ravnopravnost.gov.rs>

Водећи актери омладинске политике у Србији

Национална асоцијација канцеларија за младе, Крвна организација младих Србије и Национална асоцијација практичара/ки омладинског рада, у сарадњи са Министарством омладине и спорта развиле су Речник омладинске политике којим се дефинишу и осетљиве групе младих:

Осетљиве групе младих (синоним: млади са смањеним могућностима) називају се још и маргинализованим, вулнерабилним, социјално искљученим или осетљивим групама. Ове групе младих (енгл. *marginalized youth*) најчешће се налазе на периферији друштвеног система и најудаљеније су када је реч о расподели моћи, угледа, могућности, материјалних добара, вредности и норми, због чега су осујећени или онемогућени да искажу своје потребе и остваре своје интересе и права у друштву. Овим групама младих припадају младе особе које се налазе на рубу социјалне и културне средине којој припадају, и као такве нису у потпуности, или уопште, интегрисане у своје заједнице. Постоји пет димензија социјалне искључености: културна, социјална, економска, политичка и просторна. Овакав положај младих може отежати формирање идентитета и осамостаљивање. Друштвени услови могу додатно негативно утицати на положај маргинализованих младих и на квалитет њихових живота. Такви утицаји настају услед друштвене дискриминације и негативног етикетирања. Осетљиве групе младих представљају и све друге обесправљене, онеспособљене, обесхрабрене и невидљиве групе младих које систем не подржава и/или их не укључује у довољној мери.

Речник омладинске политике (2015)

Сва три стуба омладинске политике граде своје механизме подстицања развоја инклузивних пракси међу својим чланицама.

Национална асоцијација канцеларија за младе позива се на Стандарде рада канцеларија за младе и компетенције координатора/ки, Кровна организација младих се позива на Платформу вредности КОМС-а од којих су две посебно важно за тему инклузивности, док је Национална асоцијација практичара и практичарки омладинског рада развила Етички кодекс омладинског рада.

Стандарди рада канцеларија за младе и компетенције координатора/ки

Убрзо по оснивању Министарства омладине и спорта 2007., отпочет је процес подршке јединицама локалне самоуправе у установљавају локалних канцеларије за младе. За две године број формираних КЗМ је прешао цифру од сто. Будући да су капацитети ЈЛС за установљавање овакве нове и комплексне јединице унутар њихове структуре били веома ниски, провобитне мисије, структуре и активности већине новооснованих канцеларија за младе су биле више вођене потребама и интересовањима ЈЛС/КЗМ и запослених у њима, него ли младих који живе на њиховој територији. Да би се одговорило на уочене изазове, МОС у сарадњи са партнерима, 2012. објављује публикацију *Примена Националне стратегије за младе на локалном нивоу - Стандарди рада канцеларије за младе и компетенције координатора*¹³, и тиме поставља оквир за осигурање квалитета рада локалних канцеларија за младе.

Као један од четири стандарда рада Канцеларија за младе дефинише се и Инклузивна локална омладинска политика која се ближе одређује као „**обезбеђено уважавање различитости сваког појединца и пружање свим младима, без обзира на индивидуалне разлике, једнаких могућности за учешће у свим областима друштвеног живота**“.

13 <http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/386/standardi%20rada%20KZM%20i%20kompetence%20koordinatora.pdf>

Резултати који указују на достизање стандарда *Инклузивна омладинска политика*:

- КЗМ ради у складу са принципима НСМ и начелима ЗОМ-а
- Млади из осетљивих група укључени су у израду локалних докумената из области омладинског сектора
- Млади из осетљивих група користе активности које спроводи КЗМ/ОК
- Млади из осетљивих група иницирају активности у заједници
- Годишњи програм КЗМ укључује активности за јачање младих из осетљивих група и за повећање сензибилности локалне средине за њихове потребе
- Удружења младих и удружења за младе из осетљивих група препозната су као партнери у раду КзМ
- КЗМ/Омладински клуб је доступан младима са инвалидитетом

Компетенције координатора КзМа рад са осетљивим групама младих. Како би горе наведени резултати били остварени, а тиме и достигнут стандард у вези са инклузивном локалном омладинском политиком, потребно је осигурати да Координатор/ка КЗМ (у већим ЈЛС и остали запослени/ангажовани) поседује одређени ниво следећих знања и вештина као и вредносних ставова:

- Координатор је упознат са:
  - теоријом и праксом у области остваривања људских права,
  - начелима недискриминације и родне равноправности,
  - основним елементима социјалне инклузије,
  - развојем мултидисциплинарног приступа у обезбеђивању једнаких могућности за особе које припадају осетљивим групама, као и
  - основним и међународним документима који регулишу те области.
- Координатор разуме потребе младих из осетљивих група и укључује их у активности КзМ и начине сензибилисања јавности за њихове потребе.
- Координатор ради на активном укључивању младих из осетљивих група у припреми и реализацији омладинских активности.
- Координатор познаје начине сензибилисања јавности за потребе младих из осетљивих група.

Платформа вредности КОМС

Кровна организација младих Србије је највише представничко тело младих у Србији које тренутно има 92 организације чланице (организације младих и за младе). Када је настао, 2011. КОМС је окупио организације око заједничке мисије, визије и вредности дефинисаних платформом вредности која и данас важи. „Деловање Кровне организација младих Србије утемељено је на заједничким вредностима и принципима чланица, уз истовремену изградњу разумевања и поштовања различитости међу организацијама чланицама“.

Две одредбе КОМС-ове Платформе вредности су нарочито релеватне за тему поштовања различитости и друштвене укључености:

- **Поштовање људских права** свих младих без обзира на пол, расну и националну припадност, религијско и политичко опредељење, сексуалну оријентацију, социјални статус, функционалне сметње, родни идентитет и/или изражавање;
- **Равноправност** организација и активиста/киња кроз поштовање основних принципа индивидуалности: права на самодефинисање, самоидентификацију и самоизражавање.

О значају поштовања принципа и вредности дефинисаних Платформом говори и чињеница да је прихватање и поштовање Платформе вредности критеријум за пријем организација у пуноправно чланство КОМС¹⁴.

КОМС је 20. октобра 2016. године донео одлуку о оснивању Савета за **равноправност и инклузивно друштво** на иницијативу организација чланица чија је основна тема рада борба за инклузивно друштво и бољи положај младих из осетљивих група. Дефинисана су три циља Савета за равноправност и инклузивно друштво Кровне организације младих Србије према Оснивачком документу којим је КОМС изразио жељу и интерес да у већој мери примењује принципе и реализује програме у домену социјалног укључивања, равноправности, недискриминације и једнаких шанси. Ти циљеви су следећи:

- **активније заступање и заштита интереса и потреба младих из друштвено подзаступљених група на националном нивоу;**
- **директније повезивање организација које раде са различитим друштвено подзаступљеним групама младих као и оних које заговарају за њихове интересе и омогућавања успешније комуникације, размене и сарадње;**
- **унапређење знања, информисаности, разумевања и других капацитета чланица КОМСа, структура КОМСа и других актера омладинске политике за рад са друштвено подзаступљеним групама младих и заговарање њихових интереса.**

---

14 Члан 8. став 9. Статута КОМС, 2016.

Етички кодекс НАПОР

Недавно спроведено истраживање¹⁵ показало је да је НАПОР међу организацијама младих и организацијама за младе препознат као национални актер који се у највећој мери и најдоследније бави темом спречавања дискриминације. Поред тога, НАПОР-ов “Етички Кодекс у омладинском раду”¹⁶ је документ на који се најчешће реферишу не само ОЦД већ и канцеларије за младе када треба да операционализују принципе и вредности недискриминације у свом раду.

Први међу етичким принципима дефинисаним Етичким кодексом је да омладински/е радници/це имају обавезу да:

Третирају младе људе са њиховим

- поштовање сваке младе особе, избегавајући било какав облик дискриминације на основу њихове расе, религије, полне/родне припадности, сексуалне оријентације, националне припадности, узраста, образовања, социоекономског статуса и др.

А најдетељнија одредба која указује на одговорности омладинског радника/це и утицаја на све актере друштвене инклузије и поштовања различитости, без обзира да ли се ради о појединцима или институцијама, гласи:

Доприносе њиховом промовисању друштвене правде за младе и друштво у целини

- промовисање праведног понашања и реаговање на дискриминаторне акције и ставове
- охрабривање младих да поштују различитости посебно у контексту мултикултуралног друштва
- указивање на неправедне политике и праксе и радити на њиховим променама

Како би пружио подршку омладинским радницима/цама и омладинским лидерима/кама у свакодневној пракси у спровођењу стандарда етике у омладинском раду, НАПОР је објавио и Приручник за разумевање и примену Етичког кодекса у пракси омладинског рада «Етика од постера до праксе»¹⁷.

15 Процена капацитета удружења и канцеларија за младе и њихових савеза КОМС и НАПОР и Асоцијације КЗМ за друштвено укључивање маргинализованих младих; Мисија ОЕБС-а у Србији, 2017.

16 <http://www.napor.net/images/pdf/etiki%20kodeks%20u%20omladinskom%20radu.pdf>

17 http://www.napor.net/images/Vesti_2017/prirucnik_o_etici_u_omladinskom_radu.pdf

ЗАЈЕДНИЧКЕ ВРЕДНОСТИ- ПРИХВАТАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ

У процесу стварања инклузивног друштва, стварање једнаких шанси за младе из осетљивих група је основни услов. У истраживању из 2017.¹⁸ године највећи број организација и канцеларија за младе наводи да су млади њихова циљна група, али свака четврта организација навела је да се не бавим младима из осетљивих група, као и више од једне четвртине канцеларија за младе које су учествовале у истраживању.

Уколико организације младих и за младе и канцеларије за младе не препознају младе из осетљивих група као део своје циљне групе, већ сматрају да је потребно посебно, или само одређене активности усмерити ка младима из осетљивих група, долази до удаљавања од вредности једнаких шанси и идеје о инклузивном друштву.

Из ових разлога, важно је имати сагласност о заједничким вредностима о прихватању различитости.

✓ Програмски приступ

Дугорочна насипрам крајкорочне интервенције. Један од сталних изазова у омладинском сектору у Србији је пројектно функционисање, који као начин расподеле средстава имају ЈЛС, министарства, Европска унија, билатерални донатори, компаније кроз своје програме друштвено одговорног пословања и др. Неретко су финансијски и временски оквир за реализацију активности прилично рестриктивни тако да је највећи број ОЦД које раде с младима и за младе и, нешто ређе КЗМ (јер најчешће КЗМ имају годишње програмско финансирање), у ситуацији да им је веома велики изазов да направе неки значајнији утицај. Ако се томе дода и димензија људских ресурса, број и компетенције запослених/сарадника, веома су ретке ОЦД и КЗМ које су у стању да понуде неки континуирани, (више)годишњи програм са мерљивим и значајним ефектом. Са друге стране, развојни рад са младима и друштвено укључивање маргинализованих су дугорочни процеси за које не постоје инстант решења.

Упркос наведеним изазовима у процесу стварања једнаких шанси важно је тежити програмском приступу. Већ више пута је наглашено да је овај пут процесни, као и рад са младима. У процесу, краткорочне интервенције не дају трајније резултате, баријере са којима се млади из осетљивих група сусрећу налаже се у свим деловима друштвеног живота и зато је важно тежити усмереном, програмском приступу који може довести до изградње услова за укључивање младих из осетљивих група у друштвене токове.

✓ Активно учешће представика/ца маргинализованих група

Верујући у основне постулате омладинске политике да „младе треба третирати као ресурс а не као проблем“, да је улога актера омладинске политике да створе подстицајно окружење и да им пруже прилику и подршку, потребно је стварати праксе да се и у реализацији млади из осетљивих група не нађу само у улози „циљне групе“, пасивних корисника, већ да се укључе у локалне мешовите тимове и тако допринесу креирању и спровођењу активности у локалној заједници. На тај начин, поред рада на већој друштвеној укључености младих из осетљивих група, оснажују се неки од њих да сами постану ресурси за стварање бољих инклузивних пракси, да своје искуство ставе на коришћење организацијама које окупљају младе из опште популације.

18 Процена капацитета удружења и канцеларија за младе и њихових савеза КОМС и НАПОР и Асоцијације КЗМ за друштвено укључивање маргинализованих младих; Мисија ОЕБС-а у Србији, 2017.

Социјално укључивање подразумева активно учешће младих из осетљивих група, уз остављање довољно простора да они сами одреде на које начине желе да буду укључени, у којој улози, а уз подршку која може да их оснажи у моментима потребе, и помогне им у досезању пуних капацитета развоја личности и равноправног учешћа у друштву.

Зато је посебно важно омогућити равноправну партиципативност чланова и чланица из осетљивих група, у оквиру организација, институција или појединачних акција. Она се постиже омогућавањем различитих мера и сервиса подршке, уз поштовање различитости, и прилагођавање активности и подршке потребама чланова и чланица.

Млади из осетљивих група, онда када су укључени у активности најчешће су укључени као повремени учесници и коринници активности организација младих и за младе¹⁹. У идеалном случају, укљученост младих из осетљивих група треба да буде заступљена на свим нивоима партиципације. Циљ социјалног укључивања, не може бити да се младој особи која је припадник осетљиве групе пружи услуга, већ да се обезбеде услови да активно учествује, да има могућност да доноси одлуке.

Укључивање младих из осетљивих група, осим што најверодостојније прикупља стварне потребе и проблеме, уједно обезбеђује и долазак до реалних, функционалних и достижних решења. Укључивање „оних којих се то највише тиче”, поспешује разумевање и доприноси развоју емпатије младих и осталих из опште популације за ситуацију, у којој се налазе млади људи из осетљивих група, чиме се стварају кључни предуслови за њихово успешно укључивање.

✓ Од компетенције до пр(и/о)мене

Многи од актера, организација младих и за младе и канцеларија за младе имали су прилику да ојачају своје капацитете и стекну знања о принципима недискриминације, правном и стратешком оквиру, надлежностима и активностима појединих државних тела, органа и институција које се баве реаговањем у случајевима дискриминаторних понашања/ пракси, као и да развијају компетенције потребне за укључивање младих из осетљивих група. Овај вид јачања компетенција јако је важан с обзиром да немају сви који раде са младима знање стечено у формалном образовном систему.

Образовни курс о недискриминацији и раду са осетљивим групама младих који су низ година организовали Мисија ОЕБС-а у Србији и Министарство омладине и спорта Републике Србије, уз стручну подршку Београдског центра за људска права, био је конципиран кроз следеће теме:

Општа знања о принципима недискриминације, инклузивности и осетљивим групама;

Поједине осетљиве групе (примерице – припадници националних заједница, жене, особе с инвалидитетом, избеглице и расељена лица, млади улице), терминологија, њихов положај и могућности за побољшање положаја;

Како сензибилизати околину за проблеме младих из осетљивих група;

Укључивање принципа недискриминације и инклузивности у рад КЗМ, пројекте и иницијативе и афирмативне акције;

Реакције у случајевима дискриминације на локалном нивоу и савети коме се обратити;

19 Процена капацитета удружења и канцеларија за младе и њихових савеза КОМС и НАПОР и Асоцијације КЗМ за друштвено укључивање маргинализованих младих; Мисија ОЕБС-а у Србији, 2017.

Реакције у случајевима дискриминације (модел и начини, бесплатна правна помоћ у општинама, НВО и факултетима, поступци пред независним институцијама и судска заштита);

Повереница за заштиту равноправности и најчешћи случајеви пред овим независним телом;

Уводјење принципа недискриминације у рад канцеларија за младе, стратешка документа и локалне акционе планове;

Афирмативне акције;

Панел дискусија са организацијама које имају примере добре праксе пројеката са инклузивном компонентом;

Сензибилизација локалне заједнице за питања осетљивих група.

Различите неформално-образовне активности (обуке, семинари, тренинзи, радионице и др) намењене појединачним представницима организација/ институција могу имати неспорно велики утицај на лични и професионални развој својих учесника. Но, претпоставка да улажући на тај начин у изградњу капацитета појединаца улажемо и у изградњу организацијских капацитета ентитета из којих они долазе није у потпуности тачна. **Обучени, оснажени и боље умрежени активисти/киње и професионалци су неопходан али не довољан услов.** Често учесници обука сведоче о изазовима које имају да стечена знања интегришу у програме, политике и начин функционисања организација/ институција из којих долазе.

Ови изазови могу се решити кроз **добру сарадњу и партнерства у локалној заједници и сарадњом са организацијама које имају искуство** и младе из осетљивих група као своју примарну циљну групу. **Менторска подршка у процесу примене знања и стечених вештина и праћење процеса** такође је изузетно важно и доприноси конкретним резултатима. На тај начин, гради се „инфраструктура“ у омладинском сектору за бављењем темама различитости и инклузије, стварамо предуслове за значајан и (одржив) утицај на локалне заједнице и друштво у целини.

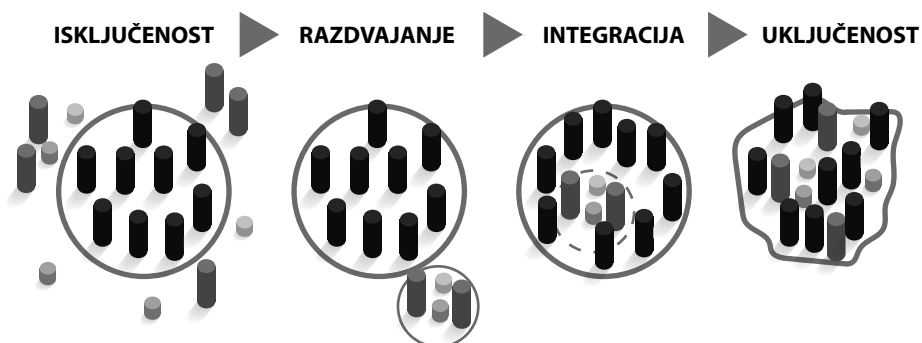
Један од разлога зашто организације младих и за младе и канцеларије за младе не препознају младе из осетљивих група као део своје циљне групе јесте што сматрају да „то није њихов посао“ односно да постоје службе социјалне заштите чија је то надлежност. Овакав став у многоме није са универзалним вредностима и вредностима и Националне стратегије за младе, између осталог. Да бисмо разбили предрасуде да само службе социјалне заштите треба да се баве младима из осетљивих група, важно је да сагледамо шта је то у ствари процес социјалног укључивања и како се све он разликује од социјалне заштите.

СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Шта је социјална инклузија

Социјална инклузија представља процес који омогућава свим особама без обзира на различитости да буду равноправни учесници друштва уз пуну могућност учешћа у свим активностима за које су заинтересовани. Инклузивна средина представља окружење где сви људи без обзира на личне карактеристике активно учествују, користе све друштвене сервисе и активно учествују у свим активностима за које су заинтересовани. У инклузији нема места за баријере за различите појединце и група.

Инклузија или интеграција?

Док је инклузивно друштво друштво у коме је сваки појединац или појединка укључени онакви какви јесу, интеграција подразумева процес у коме се појединац/појединка морају прилагодити систему да би се интегрисали у њега. Тежња ка инклузивном друштву је пут ка друштву у коме свака особа може да ужива људска права и развије своје пуне потенцијале.

Шта је социјално укључивање?

Социјално укључивање је стварање једнаких услова за различите групе и појединце за активно учествовање у друштву где свака особа може да достигне потпун развој своје личности.

Узроке социјалне искључености не налазимо само у сиромаштву, већ у читавом низу међусобно повезаних утицаја. Такође не можемо рећи да ли узрок социјалне искључености сиромаштво или је сиромаштво последица социјалне искључености. Отуд социјална искљученост „представља процес током којег се извесне индивидуе потискују на маргине друштва и у потпуности се спречава њихово учествовање у друштвеним активностима, било због сиромаштва, ниског нивоа стручне спреме, или као резултат дискриминације”.

Социјално укључивање је много више од реаговања на дискриминацију. Спречавање дискриминације само је један од сегмената процеса социјалног укључивања. Да би социјално укључивање заиста дало резултате, снаге се морају усмерити не само на спречавање дискриминације већ и на грађење друштвене инфраструктуре.

Посебно је важно да овај начин размишљања постане саставни модел понашања и деловања младих генерација, као предуслов за развијено, модерно, истински демократско друштво.

Социјално укључивање није социјална заштита

Иако социјална заштита на први поглед може деловати слично или исто са социјалним укључивањем, треба имати на уму ова два појма не значе исто и да престављају два различита приступа појединцима/појединкама који се суочавају са баријерама.

Социјална заштита, у смислу Закона о социјалној заштити, јесте организована друштвена делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености.

При томе је особа најчешће прималац помоћи коју на неки начин добија од државе, било да је у питању новчано помагање односно разне врсте додатака, остваривање различитих права заштите попут здравственог осигурања, остваривања права на бесплатне процедуре, повраћај средстава уложених за здравствене процедуре или помагала у анализама које појединац или појединка обавља

приватно, или заштита младих од разних облика насиља у породици, деликвенције и других облика где су угрожени, а може им бити пружена системска подршка на нивоу државе.

Социјално укључивање с друге стране представља много шири концепт који одговорност за младе и грађане и грађанке уопште, где се као централна вредност постављају инклузивне вредности: равноправно укључивање сваке особе у друштво уз пружање одговарајуће подршке у зависности од потреба на које се одговара индивидуално, и прилагођавају се сваком појединцу или појединки, затим равноправан третман и укључивање особе у све активности независно од личних, националних и других карактеристика и опредељења особе, и других сегмената на основу којих би млада особа могла бити дискриминисана.

Млада особа која припада осетљивој групи није пасиван корисник или корисница помоћи, већ је активно укључен/а у све активности и самостално доноси одлуке које се тичу испуњавања њених потенцијала и добробити.

Социјална инклузија	Социјална заштита
<p>Сви актери друштва активирају да изједначе услове и да и сам појединац и појединка који се суочавају са баријерама буду активни и равноправни у дрштву;</p> <p>Одговорност за процес социјалног укључивања на сваком свесном, савесном и одговорном појединцу и појединки како и на свакој институцији и организацији у јавном и приватном сектору.</p>	<p>„Штити“ појединце и појединке који се суочавају са баријерама, кроз услуге социјалне заштите;</p> <p>Одговорност за услуге социјалне заштите је највећим делом на државној структури;</p> <p>Услуге социјалне заштите пружају и одређене организације цивилног друштва.</p>

Дакле, док социјална заштита „штити“ појединце и појединке који се суочавају са баријерама, кроз услуге социјалне заштите између осталог и на тај начин утиче на побољшање њиховог положаја, кроз процес социјалног укључивања се и сви остали актери друштва активирају да изједначе услове и да и сам појединац и појединка који се суочавају са баријерама буду активни и равноправни у дрштву.

Важно је да организације, појединци и институције које раде са осетљивим групама младих јасно разграниче обе ове области, да делују према принципима социјалног укључивања, уз сарадњу са институцијама и областима где се обезбеђују различити видови социјалне заштите.

Одговорност за услуге социјалне заштите је највећим делом на државној структури и евентуално партнерима који дају допринос већој распрострањености и квалитету услуга, док је одговорност за процес социјалног укључивања на сваком свесном, савесном и одговорном појединцу и појединки како и на свакој институцији и организацији у јавном и приватном сектору.

Дакле, пружање услуга социјалне заштите јесте делатност институција социјалне заштите, као што услуге социјалне заштите пружају одређене организације цивилног друштва, али стварање једнаких услова за социјално укључивање младих из осетљивих група је у надлежности сваког појединца, организације младих и за младе као и канцеларија за младе.

3. КАКО УКЉУЧИТИ МЛАДЕ ИЗ ОСЕТЉИВИХ ГРУПА?

У раду са младима из осетљивих друштвених група постоје многи изазови јер се припремање активности, пружање подршке или било какав други рад заснива на индивидуалном прилагођавању конкретної особи или групи младих. Кроз практичне смернице које следе циљ је да се олакша процес стварања једнаких шанси и омогући укључивање младих уз коришћење капацитета који постоје у заједници, самој организацији и капацитета појединаца који раде са младима, а све у сврху стварања подстицајног окружења у коме је могуће испунити све потенцијале сваке младе особе нез обзира којој групи припада.

Важно је нагласити да су ове смернице применљиве и на рад са младима уопште, јер би он у сваком смислу требало да се заснива на истим принципима толеранције, поштовања различитости, прилагођавања појединцу и на принципу једнаких шанси, без обзира на то да ли млади припадају некој од осетљивих група. Треба имати на уму да су млади пре свега управо млади, а тек онда припадници одређених група, да према томе деле иста интересовања и тежње да усвајају нова знања и нова искуства, учествују у разменама, стичу пријатеље, активно дорпиносе различитим сегментима друштва, да имају време за себе и забаву.

Младе особе које припадају осетљивим групама деле све карактеристике својих вршњака из опште популације, осим што се додатно суочавају са низом баријера. Дакле и млади из осетљивих група имају спектар интересовања као млади из опште популације, деле проблеме и изазове младих из опште популације.

Али.....

Ми смо мала организација или КЗМ са једном запосленом особом и немамо капацитете?

Ми свакако кад год нешто радимо највишемо да се посебно охрабрују осетљиве групе младих да учествују?

Ми се слажемо са идејом о већем укључивању свих младих, али немамо ресурсе да обилазимо локације?

Ми смо специјализовано усмерени на једну осетљиву групу младих?

Ми имамо пројекте који баш таргетирају неке друштвене групе, на пример НЕЕТ или Роме?

Не знам како да се понашам да неко не увредим, осећам нелагодност?

Инклузија кошта, ми немамо новца за све ствари?

Ако доведемо некога са инвалидитетом на програм како ће други учесници да раде активностима које ња особа не може?

”Они” неће да учествују, нису заинтересовани иако их позивамо и на разне начине се трудимо?

Ова и многа друга питања рефлектују реалну ситуацију и перцепције многих људи који раде са младима и за младе, међу којима је много свесних и бар донекле спремних да у пракси операционализују вредности укључивања и једнаких шанси. На маргинама догађаја и пројеката, често се и препричавају ситуације у којима су организације и КЗМ покушавале, са мање или више успеха и некада охрабрујућим а некада демотивишућим исходима, да ”живе” инклузивност и солидарност. Стога, важно је да се ови изазови препознају, да се о њима говори а искуства деле, почевши од неких општих поставки:

- ✓ Суочити се са сопственим страховима, предрасудама и ставовима који нас спречавају да ефективно управљамо различитостима. Зашто се плашимо? Зашто ми је непријатно? Да ли неки људи вреде више од неких других људи? Предрасуде могу нанети много штете и нама и другима, посебно ако су *antre* у дискриминаторно понашање.
- ✓ Како УН мапира, једна од најважнијих детерминанти понашања вођеног предрасудама је и контекст земље у којој се живи. Наиме, сматра се да су институције једне државе, историја и вредности бољи предиктори толеранције и поштовања према другима, од индивидуалног нивоа образовања или запослења²⁰. У том смислу, и формалне институције као и цивилни сектор играју велику улогу у променама понашања и ставова, укључујући и КЗМ и удружења младих и за младе, на чијој друштвеној одговорности се може инсистирати макар на етичком нивоу.
- ✓ Рад на социјалној инклузији нераскидиво је везан за борбу против сиромаштва. Најутроже није групе, као што су деца и млади, налазе се у већем ризику од тога да постану извршиоци или жртве кривичних дела, насиља и наркоманије²¹. Стога, инклузивнији приступ јесте често скупљи, али је на дужи стазе заправо економичнији.
- ✓ Одређене вештине и сензибилитет за рад са различитим осетљивим групама младих свакако су пожељне и у конкретним ситуацијама-пројектима-контекстима и неопходне. Међутим, свако може да начини неки корак ка већој инклузивности. ”Немање капацитета и вештина” колико год нека организација била мала, није оправдање да се у домену онога што ради не начини бар минимални напор ка укључивању различитих група младих. Димензија различитости је увек могућа.
- ✓ Постоји разлика између приступа, програма и пројеката који се таргетирано баве неком осетљивом групом младих и оних који се генерално баве младима. Социјално укључивање и живљење принципа различитости значи да се управо у овим општим приступима интегришу различите перспективе, потребе и млади људи, имајући на уму хетерогеност ове демографске групе.

20 United Nations (2016). Report on the World Social Situation 2016. Leaving no one behind: the Imperative of Inclusive Development. Sales No E.16.IV.1. Available at: <http://bit.ly/RWSS2016>

21 према Смернице за процену утицаја на друштво (2016). Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Влада Републике Србије. Доступно: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Smernice-za-procenu-uticaja-na-drustvo-SRP.pdf>

Интерне процедуре и правила у организацијама

Организације своје деловање заснивају на статутима који представљају општи правни акт који чини централно тежиште њихове активности, а обухвата уверења, принципе, договорена правила и подршке које спроводе, представљајући и предуслов да би се организација и стекла статус правног лица. Такође, може да обухвата права и обавезе чланова, дефинише унутрашњу организацију, деловања управног и надзорног одбора као и улогу скупштине.

Фали ти један папир

Детаљан административно финансијски приручник, који се бави и Статутом организације цивилног друштва објавиле су Грађанске иницијативе:

Статут организације треба да буде у складу са Универзалном декларацијом о људским правима Уједињених нација, али обзиром да се бави младима и у складу са Националном стратегијом за младе, да јасно промовише вредност једнаких шанси за све, садржи принципе толеранције, недискриминације и тежи да буде оквир стварања подстицајних услова за све младе.

Ка инклузивности примерима добре праксе

Статут Кровне организације младих Србије предвиђа у члану 24. о Управном одбору, да ”најмање 3 члана Управног одбора морају бити представници мање заступљеног пола”.

Ка инклузивности примерима добре праксе

Статутом Националне КЗМ, солидарност и уважавање различитости, као и равноправност чланова, истакнути су, између осталих, као принципи на којима почива ова организација и њено деловање.

При доношењу одлука унутар организације и институције уважавају се и поштују ставови особа задужених за одређене сегменте и активности, као и ставови и предлози чланова и чланица, активиста и активисткиња, уз поштовање различитости, и третман који подразумева једнаке шансе за све и прилагођеност одлука и дешавања потребама појединца, као и инклузиван приступ и инсистирање на социјалном укључивању младих из осетљивих група. Начелни документ организације мора бити у складу са уставним и законодавним оквиром земље.

Ка инклузивности примерима добре праксе

Статут НАПОР-а у члану 6. који се бави циљевима организације, између осталог предвиђа да ради остваривања својих циљева овај савез нарочито:

- промовише једнакост шанси, доступност образовања и подстиче перманентно учење и усавршавање;
- заговара поштовање људских и мањинских права и активно укључивање младих у све сфере јавног живота;
- обезбеђује инклузију рањивих група и промовише равноправност младих и омладинских радника/ца.

Поред статута, организације могу доносити посебне документе којима одређују одређене сегменте деловања или процедуре којима уређују реаговање у ситуацијама непоштовања статутарних докумената.

Партиципативност чланства у предлагању и доношењу докумената овог типа осигурава заступљеност интереса чланства, омогућава деловање у складу са вредностима и осигурава ефикасан рад организације. Поред учествовања чланства у доношењу документа, обавештавање нових чланова и чланица и запослених о већ постојећим документима и процедурама осигурава поштовање и ефикасност у раду организације.

Приликом ангажовања нових лица у организацији, потребно је проверити сагласност са етиком, вредностима и принципима организације.

ЧЕК-ЛИСТА

Кроз које делове Статута, акте и интерне процедуре је могуће инкорпорирати принципе инклузивности?

Идеје и предлози	✓	✗
Оснивачки акт (област остваривања циљева; циљеви ради којих се оснива)		
Статут (област остваривања циљева; циљеви ради којих се оснива) Кроз циљеве и области рада, удружење може недвосмислено истаћи вредносну оријентацију ка инклузивности, као и ближе операционализовати свој општи приступ у управљању различитостима. У складу са специфичностима удружења неки од циљева могу се ближе бавити што интерсекционалношћу, што појединачним осетљивим групама.		
Статут (унутрашња организација, органи, начин избора..) Овим делом могу да се предвиде процедуре и вредности које промовишу инклузивност у зависности од особености удружења, на пр. кроз квоте у управљачким структурама, неопходне процедуре досезања осетљивих група, афирмативне мере у изборним процесима итд.		
Статут (услови и начин учлањивања и престанка чланства, права, обавезе и одговорност чланова) Правима и обавезама чланства такође се могу промовисати принципи једнакости и равноправности.		
Статут (поступање са имовином удружења у случају престанка рада удружења) Удружење може Статутом предвидети да на пример у случају престанка рада имовина удружења може припасти ентитету или социјалном предузећу који вредносно и-или својом ужом сврхом постојања доприноси побољшању положаја осетљивих група младих, неговању различитости или сл.		
Назив удружења Назив удружења, ако се предвиди статутом, може бити и на језику и писму националне мањине, чиме се свакако овакво удружење за корак приближава циљним групама даље од опште популације.		

Идеје и предлози	✓	x
<p>Рад органа и скупштине удружења</p> <p>У зависности од специфичности удружења, а посебно у односу на савезе удружења, принципи инклузивности могу се предвидети кроз све облике комуникације, извештавања, одлучивања, консултовања и сл. тако да подржавају и подстичу учешће осетљивих група. У најмању руку то се може постићи обезбеђивањем услова за већим фонтовима на материјалима, коришћењем приступачних просторија, превођењем на знаковни језик, односно различитим мерама које омогућавају равноправно учешће и људско поштовање.</p>		
<p>Привредна делатност удружења</p> <p>Уколико удружење има или претендује да развије неку привредну делатност, и у овом погледу може размотрити на који начин таква делатност по себи (сврха), њено обављање или профит могу да инкорпорирају и подршку осетљивим групама младих и промовисање једнаких шанси у друштву.</p>		
<p>Правилници који се баве људима</p> <p>Опциони правилници које удружење може имати а који се баве аспектима управљања људима и њиховим правима, попут правилника о људским ресурсима, о волонтерима, о радном ангажовању и сл. могу да предвиде низ инклузивних, а често незахтевних принципа, од квота, преференцијалног запошљавања, досезања, могућности едукације, начина комуникације до спровођења афирмативних мера (које се могу наслонити на мере на које охрабрује локални или национални оквир).</p>		
<p>Административне процедуре</p> <p>Неке од административних процедура које удружење може предвидети могу недвосмислено да дефинишу подршку, као на пример путни налози који могу да предвиде учешће персоналних асистената, процедуре набавки које могу да фаворизују социјална предузећа или појединачне осетљиве групе, коришћење техничких система и опреме који могу да испуне стандарде применљивости од стране различитих група итд.</p>		
<p>Родно сензитивни језик</p> <p>Као општи принцип, удружење може одабрати да сва своја документа, процедуре и акте развија на родно сензитиван начин, промовишући тако родну равноправност и родне перпективе у свом деловању.</p>		
<p>Допиши своју идеју или праксу</p>		

У начелу, већину процедура и принципа описаних у односу на организације цивилног друштва, могу примењивати и канцеларије за младе, следећи вредносне одреднице активног укључивања младих и Стандарде рада канцеларије за младе и компетенције координатора.

Јачање капацитета КЗМ за рад са осетљивим групама младих

Водич за рад са осетљивим групама младих који је Мисија ОЕБС-а у Србији публиковала 2014. године, има за циљ да подржи стручно усавршавање запослених у КЗМ, за рад са осетљивим групама младих, што само по себи представља изазов и за институције које имају дугогодишње искуство у раду са овим групама.

У овом Водичу, налази се исцрпна **Листа за самопроцену и праћење развоја капацитета за рад са осетљивим групама**, као и прегршт практичних информација, ресурса и смерница за рад на локалном нивоу.

Линк: <https://www.osce.org/sr/serbia/148256>

Истражи пре него што планираш

Важно је упознати ко су млади у заједници у којој делујете. Рад већине организација младих и за младе и канцеларија за младе усмерен је на младе у заједници којој припадају. Упознавање (на супрот претпостављање) ко су све млади у заједници где се делује, доприноси квалитету програма и активности које се организују. Сагледајте реално ко све чини младе у вашој заједници, колико је младих Рома међу њима, колико је младих са хендикепом, сиромашних младих или младих без родитеља, уважавајући родно осетљиве потребе међу свима њима. Потребно је имати на уму све ове групе младих и приликом креирања и приликом реализације активности.

Како бити инклузивна организација или КЗМ у планирању програма и пројеката?

Приликом осмишљавања пројеката, активности и планирања процес учешћа младих даје велику вредност. У оквиру стандардног истраживања потреба и уоквиравања програма и пројеката, упутно је обратити пажњу на инклузивно поступање које ће омогућити и објективнији увид о потребним интервенцијама.

- ✓ Када је у току планирање активности, укључите мишљење свих група младих. Питајте различите групе младих какве активности желе.
- ✓ Уколико планирате консултације са младима будите свесни да постоје велике шансе да дођу млади који су најсамопоузданији, имају искуство у омладинским активностима и немају проблем да гласно изнесу своје ставове и њихово мишљење је важно.
- ✓ Уложите и додатне напоре и посетите заједнице младих који нису активни у вашим активностима, питајте младе у сеоским заједницама, крените у Ромско насеље, направите контакт са организацијом која има искуство рада са младима са инвалидитетом и уврстите и њихово мишљење.
- ✓ У квалитативним и квантитативним истраживањима потреба, ставова и перцепција осигурајте хетерогеност узорка, тако да прикупите информације и о осетљивим групама младих.
- ✓ Уколико користите секундарне изворе за истраживање потреба и уоквиравања програма, те повезивање са ширим националним и међународним стандардима, препорукама и документима, обратите пажњу и на постојећа истраживања, праксе и стандарде у смислу укључивања осетљивијих друштвених група.

На овај начин прикупићете мишљења младих о потребним активностима, али такође, упознаћете се и са различитим баријерама са којима се млади сусрећу. Добићете јаснију слику на који начин је могуће укључити младе из осетљивих група, како их мотивисати, учинити активности приступачним и како их подржати, креирајући притом квалитетније програме који почивају и на снагама, креативности и енергији младих људи који имају много тога да понуде а на које се недовољно често ослањамо.

Сервиси подршке

Учешће младих из осетљивих група којима је потребна подршка да би равноправно учествовали најуспешније се постиже кроз успостављање и промовисање сервиса подршке.

Сервиси подршке представљају начин изједначавања услова, прилагођавају садржаје за младе који се не суочавају са баријерама младима који с суочавају и којима су садржаји најчешће недоступни. Кроз сервисе подршке омогућава се приступачност активности за различите младе.

Сервиси подршке могу бити материјални и нематеријални.

Некада је за успостављање и коришћење сервиса подршке потребно променити распоред намештаја у радној просторији да би на пример особа која је корисница колица могла слободно да се креће, или пак штампати радне материјале фонтом 16 уместо 12 да би особа са оштећењем вида могла да их користи и на тај начин буде равноправна.

Како предвидети коме је који сервис потребан?

Немојте нагађати! Сервисе подршке није потребно самостално одређивати, важно је питати младу особу из осетљиве групе који сервис подршке јој је потребан. Наиме, приликом организовања активности за младе, тренинга, радионице, обуке или путовања за које се млади пријављују, важно је да у формулару путем ког се пријављују млади буде и питање:

Да ли ми је потребна подршка за равноправно учешће?

Који вид подршке ми је потребан?

Уз ово питање могу се додати и предлози које сервисе подршке је тренутно могуће обезбедити, нпр. персонални асистент, увећан фонт, материјали на матерњем језику и др.

Важно је дати могућност самој младој особи да предложи начине за пружање подршке јер млади који припадају осетљивим групама неретко имају разрађене личне механизме за савладавање различитих препрека (на пример, особе са хендикепом са моторичким хендикепом имају различите начине да се крећу кроз простор, па им је потребна и различита подршка, рецимо, одговарајућа ортопедска помагала, приступачан тоалет и тако даље.)

Подршка може бити на пример: увећавање фонта за особе које имају оштећење вида, постављање покретних рампи за особе које користе колица, обезбеђивање асистента у учењу или кретању, или, на пример заштита идентитета током снимања промотивних видеа и личних прича, бесплатна правна помоћ, коришћење родно неутралних заменица.

Сервиси подршке не морају нужно да подражумевају практичну помоћ у обављању одређених активности, већ се могу проширити и на **стварање атмосфере где се особа осећа поштовано и прихваћено** и где може да буде оно што јесте, дели своје ставове и размишљања без страха од осуде.

Поставља се питања како материјално обезбедити средства за стварање сервиса подршке. Већина организација младих и за младе и канцеларија за своје активности конкуришу за средства донатора где предвиђају трошкове реализације пројектих активности. У оквиру активности које директно позивају младе, препорука је да се предвиде средства за успостављање сервиса подршке. То не значи да је могуће увек одговорити на све потребе за подршком које млада особа из осетљиве групе има, посебно када је приступачност објеката и коришћења скупљих асистивних технологија у питању, али је важно предвидети средства која могу бити искоришћена за неки од видова подршке, персоналног асистента, тумача знаковног језика и др.

Приликом планирања омладинских активности треба водити рачуна о приступачности објеката у којима се активности организују. Уколико простор организације или канцеларије за младе није приступачан, активности које се организују за младе могу се изместити или заговорати приступачност простора у смислу обезбеђивања рампе и сл.

Афирмативне мере

Мере афирмативне акције или афирмативне мере називају се и мерама позитивне дискриминације. Представљају **мере подршке којима се изједначава положај групе или појединца које нису у једнаком положају** и суочавају се са различитим баријерама са општом популацијом.

Афирмативне мере могу се примењивати приликом избора учесника различитих активности. Приликом организације активности, предвидите број учесника и „резервишите“ места за младе девојке. Охрабрите их да се укључе и обезбедити подједнаку родну заступљеност.

Мере афирмативне акције не представљају бенефиције, нити доводе до смањења квалитета активности за младе. Коришћењем афирмативних мера у активностима за младе постижете већу инклузивност својих активности.

Ка инклузивности примерима добре праксе

Удружење студената са хендикепом је омладинска организација која постоји од 2000. године. Окупља различите групе младих са циљем да пружи подршку младима са хендикепом и да друштво учини што инклузивнијим.

У активностима које организује питање о потреби за подршком је стандард који су након сарадње са УСХ преузеле многе организације младих и за младе. Уколико млада особа која аплицира за учешће на некој од активности изрази да јој је потребна подршка УСХ комуницира даље са младом особом у циљу обезбеђивања најадекватније подршке.

Уколико је на пример млада особа изразила потребу за персоналном асистенцијом, УСХ понуди да уместо родитеља који су најчешће у улози персоналног асистента, ту улогу има вршњачки асистент. Вршњачки асистент је волонтер или активиста који је сензибилисан да пита младу особу којој је подршка потребна, да је послуша шта је објаснила и да изврши једноставне радње које ће младој особи омогућити да се осећа прихваћено, сигурно и равноправно у вршњачкој групи.

Кроз обезбеђивање сервиса подршке учинили су да велики број активности који није био доступан младима са хендикепом постане доступан. Кроз дугогодишњи рад развио је праксу и знања која могу помоћи организацијама да унапреде свој рад и учине га инклузивнијим.

Више информација на: www.ush.rs

Досезање до младих из осетљивих група

Досезање представља процес приближавања активности ОЦД и КЗМ младима из различитих група. Из досадашњих истраживања, велики број организација младих и за младе каже да се млади из осетљивих група не пријављују за учешће на активностима које организују.

Будући да млади из осетљивих друштвених група могу имати ограничен приступ информацијама које би за њих могле да буду од важности, неопходно је допрети до њих и упознати их са могућностима. У зависности од групе којој приступамо начини могу да се разликују, као и од тога у коликој су мери млади укључени у образовни и културни систем, каква је подршка друштва, поородице, и средина у којој се налазе. Неки од њих немају приступ информацијама, било да је реч о познавању правних оквира или приступу библиотеци или интернету.

Поставља се питање да ли млади из осетљивих група нису мотивисани, нису заинтересовани, сматрају да немају капацитета да се баве омладинским активностима или једноставно активности за младе нису видљиве за њих и нису им представљене на адекватан начин.

Долази се до закључка да уколико посебно није наглашено подразумева се да омладинске активности нису инклузивне, односно да нису прилагођене младима из осетљивих група, и да је потребно уложити труд и досегнути до младих из осетљивих група, односно учинити им активности видљивим. У зависности од тога какав је положај младих којима желимо да приступимо и представимо своје активности, можемо то учинити уз подршку школе, локалне заједнице, породице, пријатеља, вршњачке групе и др.

Неки видови досезања могу бити:

- *Досезање кроз партнерства са другим секторима - центрима за социјални рад, удружењима која окуљају младе из одређене групе и других институција;*
- *Измештање активности из уобичајних простора и премештање у места где је младима олакшан приступ;*
- *Циљана промоција*

Досезање кроз партнерства са другим секторима - центрима за социјални рад, удружењима која окуљају младе из одређене групе и других институција

Партнерства у локалној заједници и међусекторска сарадња представљају један од кључних елемената за досезање до младих из осетљивих група. Млади из осетљивих група могу бити већ део неких од формалних система, због тога сарадња са образовних и институцијама социјалне заштите може донети могућност да се активности и рад организације/кзм представи младима из осетљивих група.

Могућности сарадње са институцијама у локалној заједници су многе:

Сарадња са школама може допринети промоцији инклузивних пракси међу ученицима. Уколико се инклузивни програми промовишу у школама постају ближи младима из осетљивих група који су до школског система. У овом облику сарадње јако је важна, поред промоције међу младима, и сарадња са стручним службама које могу допринети квалитету програма и активности за младе.

Сарадња са установама социјалне заштите у циљу досезања младих из осетљивих група може бити изузетно успешан пут до досезања младих из осетљивих група. У оквиру центара за социјални рад посебне службе за циљну групу имају децу и младе. Центри за социјални рад поседују информације о младима из осетљивих група, директно раде са њима и познају потребе за подршком у заједници. Сви подаци које центри поседују су изузетно поверљиви и нису доступни, али кроз представљање могућности за сарадњу, представљање активности које могу су подстицајне за развој младих, оставља се могућност професионалцима запосленим у Центрима за социјални рад да програме и активности организација младих и за младе проближе младима из осетљивих група, мотивишу их и прикажу могућности за развој који ангажовање у омладинским активностима и канцеларијама за младе са собом носи. На тај начин кроз омладински активизам и преко омладинског рада, млада особа из осетљиве групе има могућност да користи услове из заједнице, ствара нову друштвену мрежу око себе и јача своје капацитете.

Кроз сарадњу са организацијама које за циљну групу имају младе из осетљивих група, одвија се двострани процес грађења капацитета. Са једне стране организације које окупљају младе из осетљивих група шире своју мрежу сарадника и представљају својим члановима и чланицама могућност да буду учесници активности и програма заједно са младима из опште популације, а са друге стране организације које окупљају младе из осетљивих група могу постати изузетно важни сарадници и делити своја сазнања и искуства из области рада са том осетљивом групом.

Измештање активности из простора који је доступан само општој популацији

Поред значаја међусекторске сарадње, за досезање младих из осетљивих група изузетно је важно измештање активности из простора који је доступан само општој популацији.

Рад „на улици“ је препознат као једна од врста омладинског рада и препоручује се у ситуацијама када је потребно досегнути до осетљивих група младих.

Рад на улици представља омладински рад изван омладинских клубова и организација. Овакав вид рада је врло прихватљив за средине где млади не желе да буду директно укључени у одређене активности у клубу, за оне младе који се из разних разлога не осећају пријатно у клубу, те уколико клуб не постоји или је сувише удаљен од циљне групе.

Измештени омладински рад - директан рад са групама младих људи на „њиховој“ територији (на улици, спортским теренима, парковима). Циљ је остварити поверење и креирати програм/активности у складу потребама младих људи, као и обезбедити приступ информацијама (подела инфо летака о последицама ризичног понашања).²²

Ка инклузивности примерима добре праксе

Измештање активности

Центар за омладински рад ЦЗОР је омладинска организација у Новом Саду која постоји од 2001. године. У својим активностима директног омладинског рада подржали су развој генерација младих у Новом Саду и утицали на отварање многим омладинских клубова широм Србије. ЦЗОР је покренуо Мобилни омладински клуб да би омладински рад приближио младима ван градског језгра. Мобилни омладински клуб је концепт комбија који путује у различите делове Новог Сада и са собом носи спортске реквизите, музичке инструменте, кретивни материјал, дигиталне алате и друге потребне ствари како би реализовао активности за младе тамо где их нема или има баш мало. Кроз Мобилни омладински клуб велики број младих којима су активности омладинског рада биле непознате се упознао са активностима рада, постали су им садржаји који нису били. Више о ЦЗОР: <https://www.czor.org/>

Активности омладинских организација и канцеларија за младе се најчешће организују у урбаним градским срединама, у складу са највећом концентрацијом младих и доступности простора. Већа је популација младих у градским срединама, али важно је организовати и активности за младе који се не налазе у градским срединама већ живе у **приградским насељима или селима**. На тај начин се досеже до оних који су имали мање услова да буду учесници активности, нису имали могућност да стекну компетенце, упознају се са могућностима омладинског активизма и др.

Важности промоције инклузивних пракси

За досезање младих из осетљивих група велики значај има начин оглашавања активности и позивања младих да се укључе. Већина организација и канцеларија за младе оглашавају своје активности путем друштвених мрежа. На тај начин информације долазе до оног дела најактивнијих младих, који имају приступ интернету, који прати странице организација и канцеларија за младе и који је у току са информацијама. На овај начин информације су лако доступне младима, али не долазе до свих младих. Уколико постоји сарадња са организацијама младих из осетљивих група, коришћење канала комуникације тих организација може се допрети до младих из осетљивих група. Такође важно је информисати и остале партнере из заједнице и позвати их да поделе информације о догађајима међу корисницима својих услуга.

Изузетно је важно јасно нагласити и промовисати инклузивност програма и активности, јер уколико то није наглашено особа која би можда желела да буде укључена, неће се пријавити јер може да подразумева да активности нису намењене и њој.

На пример, уколико није наглашено да је простор где се догађај одиграва приступачан (рецимо, да има лифт/ рампе/ расположиве активисте који би могли да преузму улогу персоналних асистентата), особа која користи колица можда се неће укључити у реализацију јер неће бити у могућности да уопште посети простор који је за ту сврху намењен.

Дакле, досезање представља начин да се дође до младих из осетљивих група, да им се представе програми и активности и да се информишу о могућностима.

Досезање је пут до инклузивних активности и инклузивног друштва у коме ће лади из осетљивих група бити равноправни учесници са свим младима из опште популације.

Организовање активности само за припаднике једне осетљиве групе није инклузивна активност, не води инклузивности друштва већ напротив сегрегацији. Активности организоване само за младе из осетљивих група имају смисла само када је усмерено на јачање њихових капацитета за заговарање својих права, упознавање са специфичним обликом подршке или саветодавно на решавање одређених друштвених препрека (остваривање одређених права и сл.).

Међусекторска сарадња

Стварање инклузивне заједнице кроз процес социјалног укључивања далеко је лакше и квалитетније уколико се ангажује цела заједница. У стварању инклузивног друштва и тежњи да се остваре бољи услови за младе окупљају се различити актери и сектори, с тим што они младе посматрају са различитих аспеката.

Међусекторска сарадња заснована је на социјалном укључивању младих из осетљивих група кроз сарадњу међу различитим државним институцијама и невладиним организацијама, као и пословног сектора, који имају за циљ стварање услова за укључивање свих младих.

Да би међусекторска сарадња била квалитетна и успешна, као услов је потребна добровољност свих субјеката укључених у дијалог. Међутим, истраживање које је Мисија ОЕБС-а подржала 2016/17. године показало је да је међусекторска сарадња у локланим заједницама недовољно развијена. Партнерства се најчешће реализују кроз реализацију појединачних пројеката и активности, а ретко су усмерена на програмско решавање неког од проблема који младе у заједници погађа.

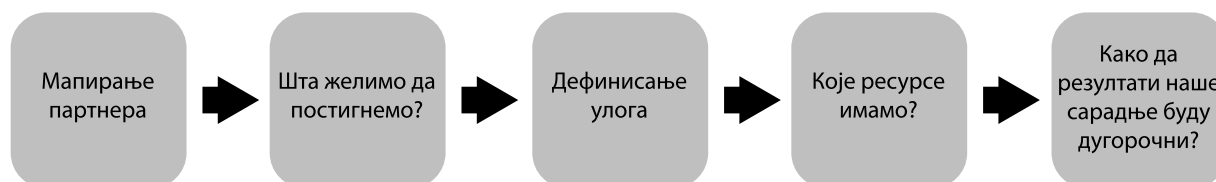
Проблеми и изазови са којима се сусрећу млади из осетљивих група, треба да буду обухваћени најразличитијим локалним политикама – не само оним које се директно односе на појединачне групе, већ их треба укључити и препознати у свим локалним политикама, програмима и услугама које се нуде у заједници.

Са ким сарађивајте?

Сарадња на тему социјалне укључености младих из осетљивих група треба да се одвија са свим заинтересованим странама које се баве младима у локалној заједници.

Уколико у општини постоји локлни акциони план за младе, сви актери требало би да буду укључени у његову реализацију. Сарадња може да буде остварена у зависности од заинтересованости и препознавања, ресурса и циљева, а као учесници препознате су различите институције.

Покретање сарадње подразумева неколико фаза. Мапирање партнера је први корак. Ко су институције, организације и појединци који се баве младима у заједници? Ступањем у контакт и иницирањем сарадње поставља се питање шта је заједнички циљ, односно шта желимо да постигнемо? Циљ је остварив само уз дефинисање јасних улога, мандата и задужења, што је потребно одредити и јасно дефинисати. Улоге се дефинишу сагледавањем ресурса који свако од партнера има.

Како поочетти сарадњу на локалном нивоу?

Процес сарадње на локалном нивоу може бити започет мапирањем партнера који би могли да допринесу побољшању положаја младих из осетљивих група.

Полазна тачка за сарадњу је локални акциони план, уколико он постоји у оквиру општине потребно је пажљиво истражити ко су све заинтересоване стране дефинисане, као и ко од заинтересованих страна и на који начин има младе из осетљивих група у свом фокусу. Потребно је и дефинисати циљеве сарадње, а као заједнички циљ свих актера у том процесу поставља се веће укључивање младих из осетљивих група у све друштвене токове у заједници.

Ка инклузији примерима добре праксе

Партнерства у заједници

Центар за позитиван развој деце и омладине ЦЕПОРА иружа подршку младима кроз различите програме усмерене на развој и јачање популације младих. У сарадњи са Устиановом социјалне заштите Звечанска годинама уназад иружају подршку младима који напуштају домове у јачању социјалне мреже, подржавају развој и оснажују за даље кораке.

Партнерство са институцијама и поверење које је проистекло из њега издвајају као важан фактор за развој квалитетних програма за младе из осетљивих група. Свој рад програмски оријентишу. Млади који једном програму програме и понесу позитивне утиске, деле своје утиске са вршњацима и ово је важан фактор за даљу промоцију активности међу младима којима су намењене. Више о Цейори: <https://cepora.org/>

ЗАКЉУЧАК

Лакше је него што мислите!

Самим тим што је сачињено од толиког броја различитих појединаца, природа друштва је да негује инклузију. Али друштво некад ствара различите баријере којима поједине групе гура ка маргини, органишава приступ садржајима и чини их рањивим.

Омладинске активности и активности рада са младима имају основни циљ да подрже развој младих. Младима из осетљивих група је ова подршка највише потребна, управо због баријера са којима се суочавају, неразвијеног система социјалне подршке и других карактеристика. Подржавајући младе који се суочавају са препрекама допринос за појединца и друштво је вишеструк, а одговорност свих који се баве младима је да омогуће да активности за младе буду доступне свим младима.

Концепт инклузије креће од посматрања своје заједнице, ко су млади који је чине, шта их занима и како им омогућити да уживају своја права. Питајући младе каква подршка им је потребна, учинили смо први корак. Сензибилисаност за различите начине задовољења потреба, отвореност за учење и свест о равноправности су услов да градимо друштво по мери свих.